

Het Humanisme is zo vaag

Nu moet ik toch ook eens het mijne zeggen over de kunstmaan.

Eerst was ik van plan daar het zwijgen toe te doen. Het leek zo afgezaagd, omdat iedereen er over sprak. Maar nu wil ik er toch bepaald iets over zeggen. Ik wil U wel bekennen dat ik daartoe gekomen ben door de uitlatingen onlangs van Generaal Franco.

Wat heeft de spaanse dictator namelijk gezegd? Het kwam ongeveer hierop neer dat hij zei: Kijk eens, daar zie je weer tot wat voor uitzonderlijke prestaties de dictatuurlanden in staat zijn. Daarbij leggen democratieën het altijd af. Alleen de dictatuur kan de tucht en de discipline waarborgen, waardoor zo iets mogelijk is. En Franco voegde er aan toe: Dat hij zich op die manier, bij alle verschil natuurlijk, toch wel met de communisten verwant voelde. Hij zinspeelde zelfs op een nauwer samengaan van Rusland en Spanje. Dat zou politiek en militair nog van grote betekenis kunnen zijn, denk ik, al houd ik het er voorlopig voor, dat het eerder als een dreigement bedoeld is om meer los te krijgen van de Verenigde Staten. Maar ik wil niet spreken over de politieke betekenis van Franco's uitlatingen. Dat verwacht U van mij natuurlijk ook niet. Het gaat mij om de principiële betekenis. En dan wil ik wel vooropstellen, dat Franco, naar mijn mening uitsprekt, wat een heleboel anderen, ook democraten hebben gedacht. Is dat niet zo? Men heeft het hier en daar ook wel kunnen lezen in kranten en tijdschriften. En toch is het naar mijn mening principiële gesproken volslagen mis. Daarover zou ik het nu fel even willen hebben met U.

Om te beginnen, verhindert de door Franco geconstateerde verwantschap niet dat communisten in Spanje geen leven hebben. Het omgekeerde zou zich in Rusland voordoen. En dat is geen bijkomstigheid, want het betekent, dat het Franco niets schelen kan waarvoor de wetenschappelijke voorsprong van Rusland gebruikt wordt. Hij vindt het communisme verderfelijk, maar hij vindt het toch mooi dat het zijn machtspositie weet te versterken.

M.a.w. het gaat hun om de macht en het kan hun bij wijze van spreken niet schelen waarvoor die macht gebruikt wordt. Laten wij oppassen niet in de-

zelfde fout te vervallen. Als ik een bondgenootschap met Amerika aanvaard — er zijn ook humanisten die het afwijzen — dan doe ik dat, niet omdat Amerika machtig is, maar omdat ik meen dat de Verenigde Staten, met veel fouten en afdwalingen overigens, de doeleinden bevorderen, die ik als humanist de moeite waard vind. Als dat juist is dan is de Amerikaanse macht een voordeel, en anders niet.

Maar nu de zaak zelf: Wat bewijst de affaire met de Spoetniks eigenlijk? Dat de communistische dictatuur de wetenschap een betere kans geeft? Wie niet al te kort van geheugen is, weet dat dat niet klopt. Voor een paar jaar is de hele wetenschappelijke wereld, ook de communistische, geschokt door het gesol met Lysenko. U herinnert zich misschien nog dat Lysenko een theorie over plantenteelt had ontworpen, die algemeen als onhoudbaar werd beschouwd. Toch werd zijn leer uit politieke overwegingen officieel aanvaard en zijn, ook communistische, tegenstanders moesten het veld ruimen. Een paar jaar later werden de bordjes weer verhangen, toen de z.g. de-stalinisatie kwam. En als ik het goed heb, is men nu bezig de zaak wéér om te draaien. Men moet wel heel onnozel zijn als men daarvan iets goeds voor de wetenschap verwacht. Om van het dienen van de waarheid maar te zwijgen.

Wat we met de kunstmanen zien is helemaal niet zo onbegrijpelijk. Het is geen nieuws, dat een dictatuur een volk kan dwingen om alles op het bereiken van een bepaald doel te zetten — meestal een sterke bewapening en de daarvoor nodige zware industrie. Als men daarvoor een bepaalde tak van wetenschap alle kansen moet bieden, vindt de dictator dat meestal wel jammer, want die wetenschapsmensen kunnen ook lastig worden (net als generaals), maar hij hoeft niemand verantwoordelijk af te leggen om het te doen. Ik verklein

hiermee niet de enorme prestatie van de Russische wetenschapsmensen, waarvoor ik groot respect heb, maar ik probeer de rol, die de dictatuur daarbij speelt tot zijn ware omvang terug te brengen.

Nu moet men mij niet verkeerd begrijpen. Ik heb geen waardering voor de zorgeloosheid en het onderling geharrewar, waardoor de democratieën in dit opzicht achterop zijn geraakt. Maar die kwalen moet men bestrijden door zich te bezinnen op wat er op het spel staat en zijn verantwoordelijkheid ook in dit opzicht ten volle te aanvaarden. Meer solidariteit, meer ernst, meer coördinatie en samenwerking zijn vereist. Maar niet door de vrijheid op te offeren. Als de democratieën dat niet zouden kunnen, dan zou het ook niet de moeite waard zijn ze te verderdigen.

Het heeft geen zin de vrijheid te vernietigen om de vrijheid te handhaven. Maar dat is ook niet nodig, want de democratie kan even doelmatig worden als de dictatuur — op den duur zelfs doelmatiger, mits de vrije mens weet wat hem zijn vrijheid waard is. Het is mede de taak van de humanisten dat begrip te wekken. Niet terwille van de machtspolitiek maar terwille van de vrijheid, of men die nu met of zonder wapens wil handhaven.

U hebt U natuurlijk al lang afgevraagd wat dit allemaal nu te maken heeft met de titel van mijn toespraak: Het humanisme is zo vaag. Naar mijn mening alles. Dat wil ik nu proberen duidelijk te maken. U begrijpt waar het over gaat: Men hoort nog wel eens de opmerking dat het humanisme zo weinig houvast geeft, zo moeilijk in een zin is samen te vatten. Naar mijn idee is dat schijn. Het humanisme heeft één programpunt, en dat is dat te bevorderen waardoor de mens echt mens is. Natuurlijk is dat in zijn algemeenheid vaag. Hoe zou men, in welke overtuiging ook, het hele leven in één of twee zinnen kunnen samenvatten. En liefst dan nog zo dat die formule een duidelijke richtlijn geeft voor alle doen en laten. Zo'n toverwoord bestaat niet, en in elk geval verbeeldt het humanisme zich niet zo'n woord te bezitten. Maar wat het wel wil is de mens oproepen ten volle zichzelf te zijn, zich te ontworstelen aan de sleur van de dag en de waan van het ogenblik. Het wil zijn een uitdaging aan de oppervlakkigheid, een opwekking tot waarachtig mens zijn.

Dat betekent dat we ons rekenschap geven van ons opduiken uit de stroom

van het oneindige zijn, van onze plaats in de samenleving, van onze taak als mens. Daarbij blijkt dat we niet kunnen en niet mogen nalaten te kiezen. En dat kiezen gaat in de richting van overwinning van de zelfzucht en eerbiediging van de ander. Dat veronderstelt vrijheid en gerechtigheid in onverbreekelijke samenhang. Daarbij doen we een beroep op de menselijke vermogens in ieder mens en de bereidheid tot redelijke verantwoording van ons doen en laten. In het besef dat we deel uitmaken van de wereld, van de samenleving, van het gezin, waarin we leven. Daarop doelen alle formuleringen, beginselverklaringen en betogen. Het gaat altijd weer om deze fundamentele dingen. Om wakker schudden, om onszelf te zijn en te blijven. Is dat vaag? Ja, voor wie gewend is te denken in de schijnbaar zo praktische leuzen van de dag. Nee, voor wie bemerkt heeft, dat die leuzen in de praktijk geen enkel houvast geven, en de mensen zelfs niet in staat stellen klaar te komen met een zo doorzichtig verschijnsel als een kunstmaan.

Dan blijkt dat „vage” humanisme een nuchterder grondslag te zijn, dan de zo pakkende leuzen van „vrije wereld”, „westerse democratie”, „wetenschappelijke vooruitgang”, e.d. Tenminste voor wie van een levensovertuiging niet verwacht dat zij voor hem zal denken, voor hem de problemen oplost, voor hem de verantwoordelijkheid dragen wil. Wie bereid is dat zelf te doen, vindt in het humanisme een steun en een richtlijn. Niet alleen op het gebied van de samenleving, maar ook in zijn persoonlijk bestaan.

Het humanisme — het kan niet genoeg herhaald worden — is geen zaak van theorie, maar van beleven. Van moed en trouw, van eerbiediging en rechtvaardigheid, van rekenschap geven en verbondenheid.

Niet door middel van een toverwoord, maar door de mens zijn plaats te wijzen. In de kosmos en in het dagelijks leven, in de maatschappij en in de omgang met anderen. Daarin brengt het lijn en richting en daardoor levensmoed en levenszin. En dat hebben we in de praktijk van het leven brood- en broodnodig. Om niet te verdwalen in de vaagheid van de zogenaamde nuchterheid, die de mens lauw en stuurloos aan zijn lot overlaat en hem nog nooit werkelijk heeft kunnen bezielen. Wie in humanistische geest zijn taak als mens heeft leren aanvaarden, ziet zonder enige vaagheid in het mens-zijn zijn taak.

Dr. J. P. VAN PRAAG.

Wij wekken de abonné's op om het abonnementsgeld voor 1958 ad f 4,—, resp. f 4,60, reeds nu over te maken op girorekening 30.49.60 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van „abonnement Woord van de Week”. Na 15 januari 1958 zullen de postkwitanties ter incasso worden afgegeven.

EEN KOSTBAAR BEZIT

Prijs f 2.50

51
vormt de humanistische

WEEKKALENDER 1958

**Bestelt
tijdig!**

welke zijn waarde ontleent aan de
fraaie uitvoering en de opgenomen citaten
(gekozen door H. G. Cannegieter)

Reeds nu verkrijgbaar bij het **CENTRAAL BUREAU HUMANISTISCH VERBOND**
Oudegracht 152, Utrecht - Telefoon 030-10163 - Postrekening 304960

De teksten van de lezingen

„KINDEREN VRAGEN”

uitgesproken voor de AVRO-microfoon op maandag 28 oktober
en maandag 11 november door

MEVROUW A. GROENMAN-DEINUM

zijn verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch
Verbond, Oudegracht 152 te Utrecht, tegen 25 cent per lezing.

Betaling per giro, nr. 304960, of door het plakken van 25 cent
extra port op een briefkaart.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS

1 DECEMBER 1957
10e jaargang nr. 48

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

13.

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1.— p. kwart., losse numm. f 0,25, buitenland f 4,60 p.i.